

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Nisan 1957

İÇİNDEKİLER: **MAARİF SÜRASI VE FOLKLORUMUZ**

MAARİF SÜRASI VE FOLKLORUMUZ	Doc. Dr. Cahit TANYOL
BİR ÜRGÜP GÜZELLEMEŞİ	Ali Rıza ÖNDER
KONYA'DA SIÇAN GÜNÜNE AIT MADDELER	M. Zeki DALBOY
MEHTERHÄNE DEN DAVULZURNAYA	Mahmut B. GAZİMİHAL
İSTANBUL'DA ENFİYECİLİK	Muzaffer ERDOĞAN
KARADENİZ TÜRKÜLERİNDE ALAY KONUSU	İsmet Zeki AYÜBOĞLU
AŞIK CEVDET	Mehmet Halit BAYRI
İSTANBUL'DA DOĞUM VE ÇOCUKLA İLGİLİ ADETLER	Kadriye İLGAZ
KIRŞEHİR VE DOLAYLARINDA SÖYLENEN ATASÖZLERİ	Semsi YASTIMAN
BOZKIR'DA AY HAKKINDA İNANMALAR	Ahmet PETEKÇİ
HALK BİLMECELERİ	Deniz BALÇIOĞLU
MASAL: DELİ KARDEŞ	Ayhan BAŞDAL
BİZE GELEN KİTAPLAR	

Sayı: 93

Kuruş 25

SAHİBİ VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

İkramiyeli
grup mevduatı

0% 25
mutlak isabet!

- Ömür boyunca aylık irat
- 30.000 liraya kadar iş sermayesi
- Yatırılan paranın **3 MISLI** para ikramiyesi
- 200.000 liralık para ikramiyesi
- Ayrıca umumi keşidelere iştirak hakkı

İKRAMİYELİ GRUP MEVDUATI

Bir istikbal temin eder.

TÜRK TİCARET BANKASI

T. C. ZİRAAT BANKASI

VADELİ, VADESİZ TASARRUF HESAPLARI
1957 YILI İKRAMİYE PLANI TUTARI

ŞİMDİLİK

2.000.000 Liradır.

BU ZENGİN PLANDA

GAYRİMENKULLER, DOLGUN PARA İKRAMİYELERİ,
EŞYA, TRAKTÖRLER, ZİRAAT ALETLERİ
BULUNMAKTADIR.

60

ÖMÜR
BOYUNCA
GELİR

MESKEN
KREDİSİ

PARA
İKRAMİYELERİ

YAKIFLAR
BANKASI

Müzik ve Raks Bahisleri :

Mehterhaneden Davulzurna'ya

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHAL

«Davul zurna» birleşiminin zurna davul şeklinde kullanılması ters düşüğü içindir ki davulzurna bileşik imlâsı çoktan farz olmuştu. Arap harflerle böyle bir ekliği düşünmek için gerçi sebep yoktu ama, yeni yazımla buna mutlak surette kapı açılmıştı: Davulzurna, iki çalgının tek tek düşünülmesine imkân bırakılmıyacak surette erkân ve vazifelerini yüzyıllar içinde paylaştığı tek millî açık hava çalgı takımımızdır; bilhassa sıra oyunlarımızın hayatı onun hâtilerle dolu desteğine bağlıdır. Başka bir yazımda da söylediğim gibi, takımın nabzi davul nefesi zurnadır; atasözünün de söylediği gibi, mânâsile de, geçim erkânile de, «Davuldan gelen zurnaya gider».

Bâzi bileşik tâbirler vardır ki ters söylenişlerinde de farklı anlamlarla kullanılır. Meselâ *Dışi fil ve Fil dışi* ayrı ayrı şeylerdir. *Kam koca ve Koca kam* kezâ bir değillerdir. Fakat, «Zurna davul» davulzurnanın anlamdaşı bile olamıyor, o yüzden de yekpâre imlâsı içinde kalıplanması bir zarurettili.

Davulzurna'nın ortaçağ başlangıçlarından beri kayıtlarla bilinen kaan otağına has tek heceli kökenlik türkçe adı «Tuğ» idi; «Tuğ-evi» denilip denilmediği o yüzyıllar için bilinmiyor. İslâmîyete geçince, her halde païen görenekten sıyrılmış görünmek gayretile *Nakkarahane* ve *Tablthane* izafeleri tercih edilir oldu. Takriben onbeşinci yüzyıl sonlarında da *Mehterhane* etiketi kanunnamelerimizde (Türkiye'ye inhisar etmek üzere) yer aldı. Nihayet, 1826 da mehterhane resmen mülga ilân olunup da halk takımlarında çalgı sayısı ikiye düşünce *davulzurna* bileşimi tutundu. *Tulumzurna* da denilen gaydada tulumdan fırlayan havanın kendî zurnasında sese gelişi gibi, davulzurnada da davulun *tartım* (= ritmik) desteği üzerinde zurna kendi ezgisini dile getirir.

Askerî müzeciliğimizizin yedi katlı mükemmel bir Mehterhane takımını canlandırmak üzere son zamanlarda sarfettiği gayret, nağiz kalemim şu şükran yazısını karalamıya sevketti. Bu takımın Trabzon'un kurtuluş töreni münasebetile oraya gönderilmesi, her vesilede böyle yurt gezilerinin devam ettirilece-

ği, Eylülde de çağırı münasebetile İngiltere'ye gidileceği haberlerini gazetelerde okumak hayırh işin dolayısıyla sağhyabileceği başka bir faydaya aklımı yatırdı: O noktadan bir umit ışığına işaret mahiyetinde, kısaca bahsetmek istedim.

Yurt oyunlarımızın korunması yolunda merkezlerimizde tertiplenen festivaller, iç merkezlerde de (Artvin Millî Oyunlar Derneği gibi) tütürülmesine girişilen ocaklar münasebetile çıkan nağiz yazılarımda oyunların diri tutulabilmesi için her şeyden önce çalgı takımlarının asla uygun tutulması, yabancı çalgıların rekabetinden kurtarılması zaruretine işaret etmişim. Usta davulzurnacıların gitgide azalmasının âkubetine dokunarak bu hâlin sebep ve çareleri üzerinde bu sütunlarda aklımın yetebildiği kadarile durmuşum: Meselâ bâzi yabancı firmaların idhâl ettiği el armonikalarının ve daha sonra akordeon yaygalarının zurnayı ne türüden baltaladığını doğu yörelerimizdeki durum adna hatırlatmışım. Bunlara klârinetin müdahalesini de katabiliriz: Halk bandolarında şöyle böyle klârinet öğrendikten sonra davul eşliğinde zurnanın rekabetine geçen klârinetçi onun ses ve perde renklerini kaatiyen canlandıramıyordu. Büyük orkestra ve bandoların üstün âleti olan klârinet davul takımının oyun havalarında zavallı bir duruma düşüyordu. Nice bağlamacıların cümbüsteği maden parlaklığına imrenerek bağlamayı bir kenara atmak hatâsına düşüşleri gibi, bâzi zurnacılar da klârinetin madenî perdelerindeki parlaklığa kapılıyor, onu zurnaya tercih eder oluyorlardı.

Mükemmel bir Mehterhanenin aslına tizlikle uygun surette restore edilmesi gayreti ve tertiplenecek yurt gezilerine devanü kanaatimca işte o yersiz heveslere karşı mükemmel bir tedbir olacak iyi âletler yapılarak bu sayede yeni yeni zurnacılar tekrar yetişebileceklerdir. Elverir ki ocağın halk çocukları için bir de okulu olsun, onlara, «âletveten oyun repertuarları da ehil yurt zurnacılarınca dikkatle benimselisin. Cümlesinin yeni oyun derneklerine verilmeleri c'hetî de göz önünde tutulacağı şüphesizdir. Edimburg».

Halk Sanatları :

İstanbulda Enfiyecilik

Yazan: Muzaffer ERDOĞAN

Eski İstanbul halkının bugün için daha ziyade tarihi ahval ve şartları itibariyle incelenmeye değer kazanmış meşgalelerinden birisi de, hiç şüphesiz, enfiyecilik olsa gerektir. Halk san'at literatürümüzde bu konu üzerinde yapılmış tatmin edici araştırmalara pek rastlanmaması dolayısıyla bu yolda ufak bir denemeye girişmenin faydalı olacağı kanaatındayız. Umumiyetle tütünü kavrulup toz hâline getirilmesi ve üzerine ise bir müddet sonra kokulu bâzi mayilerin dökülmesi ile basit bir tarzda meydana getirilen enfiye; eski hususi kârhanelerde telve-i hamir tütün kocağı, sirke, tuz, aş boyası ve kırmızı biber gibi çeşitli maddelerin muayyen bir nisbet dahilinde birleştirilmesi suretiyle imal olunurdu. Bunun neticesi olarak Triyeste, Yanya, Prizren, İspanya, Meleto, Üsküp, Marone ve Feyzî enfiyeleri gibi bir takım nevi'leri meydana getirilmiş bulunuyordu. Yukarıda söylediğimiz üzere halk arasında, hattâ bâzi sözlüklerde kısaca «Burunotu» diye adlandırılan bu madde, eski devirlerde genel olarak enfiye kârhanelerinde imal olunmakta idi. İstanbul'da Üsküdar'da Ayazma Bahçesi yakınlarında devlete aid bir enfiye kârhanesi mevcuddu. Mahmud II devrinde Hassa Başmimarı bulunan Hafız Mehmed Emin Efendi keşfi üzerine Yanya'lı bâzi ustalar tarafından Beykoz'da kâin kâğıd kârhanesine câri suyun fazlasının boşboşuna akıp gitmesinden vika-ye maksadiyle ve bu fazla su yardımı ile enfiye tabn ve imal olunmak için burada başka bir enfiye kârhanesinin daha inşasında beis görülmemiştir. İstanbul'da uzun zaman mirî enfiyesinden gayri başkasının enfiye imal ve fûruhtu ve bilhassa müste'men ve sairlerinin taşra enfiyesi yapıp satması yasak edilmişti. Buna cesaret edenlerin ellerinde bulunan enfiyeleri devletce zabt edilmekte ve

taiki askerî gaydacılar okulu prensip itibarile güzel bir misâldir.

Başarılar dilediğimiz Mehterhanenin örneklilik hizmeti türlü bakımlardan sanıldığından çok daha verimli olacaktır. Repertuarına «Kılıç kalkan oyunu» gibi sessiz veya sesli yiğitlik oyunları da alınabilecektir. Çünkü tarihte mehterhane cirit, güreş gibi danssız oyunlarda bile ayrı fasıllara sahipti. — Bandoların hizmeti, bu işten tamamiyle ayrıdır.

kendileri ise şiddetli cezalara çarpıtılmakta idi. Buna rağmen 1827 yılı sonlarında bâzen onun müste'men tâifesi gemileri ile ve bâzen ise Rumeli havalisinden Arnavudlar ve sair kimseler vasıtasıyla İstanbul'a getirildiği de oluyordu. Hanlarda, bekâr odalarında, sokak ve pazarlarda, humbaracı ve lâğımci kışlalarda, baruthanelerde, Rum ve Yahudi evlerinde tersâne anbarı pişkâhında, sıra ile gelen gemiler içerisinde ve çocuk çocuk ellerinde gizliiden gizliye alınıp satıldığı görülmüyordu. Bu gibi hallerin İstanbul'da devlet tarafından yaptırılmakta olan mirî enfiyenin zararını mucib olması yüzünden «Kölcü» denilen bir takım sorumlu memurlar tayin edilerek şiddetli bir kovuşturmayla girişilmişti. Bu suretle yakalananların mevcut enfiyeleri ellerinden alındığı gibi kendileri de ya tedib, yahud kalebind ve yahud da küreğe vaz'olunmakta idi. İstanbul ve çevresinde kâin kırk adet enfiyecî dükkânı, evvelce gedik vechile kalemine kayıd ve nizama tabtoğunmuştu. Gedik aşabından dört kişi nizam ustası yapılmıştı. Bunlar daima esnafın durumunu gözlemler ve alış verişlerini dikkat ile mirî kârhanesinden aldıkları enfiyelerden başka taşra enfiyesi satanları ve şartlar dışı hareketlere kalkışanları men ederlerdi. Mütenebbih olanları enfiye eminine haber verip tedib ve tecziye ettirirlerdi. Fazla olarak nizam ustalarının rey ve mârifetleri munzam olmadıkça bir kimseye enfiyecî gediginin verilmemesine dikkat ederlerdi (1).

Enfiye mukataasına bağlı bulunan bu kırk adet enfiyecî dükkânının 1786 - 1825 tarihleri arasında İstanbul'un belli başlı semtlerine dağılmış olarak görmektediriz. Bu semtler arasında Bayazıt Camii civarında Buğdaycılar kapısı ile Odun kapısını, Balık pazarı kapısını, Mahmud Paşa ve Büyük Kara-

(1) 1805 yılı başlarında enfiye emniğinde bulunan Seyyid Mehmed Vahid Efendi zamanında bu nizamın bozulduğu görülmüştü. Böylece mezkûr dükkân gediklerinin bâzısı külliye terk olunmuş, bâzısı ise boşalarak sahihsiz kalmış ve ehli-yetsiz ellere geçmişti. Bunun neticesinde ise birçok kimseler de istedikleri enfiyeciyi alıp satmayı âdet edinmişlerdi. Durumu düzeltmek maksadiyle bir müddet sonra yeniden sıkı birtakım tedbirlere baş vuruldu.

an çarşılarını, Kumkapı ile Nişanca, Lânca, Zindan kapısı ve Bahçe kapısını, Büyük Ayasofyayı, Ayvansaray ve Balat'ı, Veznecilerde Kuyucu Murad Paşa türbesi civarını, Samatya ve Sulumanastırı, Ketencileri, Çağaloğlu Sarayı ile İbrahim Paşa Hamamı civarlarını, Üsküdar, Arnavudköyü, Beyoğlu, Galata, Kemeraltı ve Kasımpaşayı bilhassa zikretmek gerekir.

(1781) yılında ihdas olunan enfiye mukataası, devletin külliyetli mal ile mukayyed büyük ve zengin resmî gelir kaynaklarından birisi idi. Evvelce sehm-i sehmî gâyet çok kimselere malikâne suretinde satılırdı. Yukarıda söylediğimiz gibi imal ise Üsküdar'da Yazma Sarayı arazisinde ve Mora cezaevinde vaki Balyabadre ile Yanya'daki kârhane-lere mahsustu. Osmanlı ülkesinde serbestiyet suretinde enfiye satışı emin olanlar tarafından tâyin olunan adamlarına veya ortaklarına tahsis kılınırdı. Fakat mukataa emniyeti tarafından dışarıya gönderilen mültezimler ile enfiyecilerin ekserisi reyadan olduğundan her ne kadar emir hilâfı enfiye alıp yatmalarını men'etseler dahî bunların sözleri müessir olamıyordu. Hâkim ve zabıtlere şikâyetleri ise tesirsiz kalyordu. Böylelikle birçok kimselerin taşra enfiyesi satmasıyla mirî enfiye satışı duraklamıştı. Mirî enfiyenin böylece muattal kalması yüzünden İstanbul'un enfiyeci esnafı borçlu ve perişan bir duruma düşmüştü. Buna çâre olmak üzere bâzı tedbirlere başvuruldu. Bu cümleden olarak bir eldeden bir beldeye taşra enfiyesi nakledenlerin güzergâhlarının kapatılmasına çalışıldı. Karadeniz ile Rumeli kıyılarından ve Arnavudluk taraflarından İstanbul'a gelen enfiyeye gümrükçülerce izin verilmemesi kararlaştırıldı. Mezkûr tarihte mukataa emini bulunan Mehmed Emin Ağa uhdesine iltizamen kayıtlı ve imzalı suret ile gedik sahibi ustalardan on kişi isim ve şöhretleri tasrihiyle sair esnaf gibi bağımsız olarak nizam ustaları ve mukataaya iltizam ortakları nasbolundu. Bir aralık Kalas taraflarından gelen zarif gemilerinin İstanbul'a fazla miktarda enfiye getirmesi ve bunun Nemçeli ve moskof tüccarlar tarafından İstanbul'da satılması dolayısıyla buradaki enfiye mukataası müemadî bir zarara uğrayordu. İstanbul ve temâlik, mahrusse enfiye mukataası işleri, bir aralık sarraf Uzun Yako adlı bir musevî marifetiyile idare olunmuştu. Fakat iltizam

emri 1808 senesinden itibaren bâzı kimselerin üzerlerine malikâne suretiyle tevcih olunduğundan bu da aynı tehlikeden yakasını kurtaramamıştı. 1810 Ağustosundan itibaren mezkûr mukataanın iltizam ve malikânelik kaydı kaldırılarak darbhane tarafından emanet şeklinde zabt ve idaresine başlanmış, nihayet 1821 yılından itibaren İstanbul Dîhan gümrüğüne bağlanarak nizam rabtolunmuştu. Darbhane tarafından nezaret ile idare olunan İstanbul ve tevabii dühan gümrükleri mukataası, bir aralık bir miktar iltizam beledi ile hassa silâhşorlarından Mehmed Hidayet Ağa'ya ihale olunmuştu. Onun; vazifesini hüsnü suretle ifa ederken çıkan rum hıyanet ve mel'âneti, bütün işlerini alt üst etmişti. Bilindiği üzere bütün tüccarının ekserisi rumlardan müteşekkildi. Bunların her birisi mezkûr sebepten dolayı suraya buraya kaçmışlar ve ellerini alış verişten tamamen çekmişlerdi. Tarlalardaki tütünlere hemmen kâmilan telef olmuştu. Bu yüzden İstanbul ve havalisi tütün gümrükleri merbutatından olan enfiye ve میزانı Harir mukataalarının emaneten ihalesinin istenmesi üzerine ona böylece tevdiine dair hattı hümayün sâdır olmuştu. Mehmed Hidayet Ağa'dan sonra enfiye mukataası emniğinin sırasıyla Mahmud Edhem ve Hacı Mustafa Ağalar ile Kâni Bey derühte eylemişlerdi. İzmirli Fehim Efendi zamanında mezkûr mukataa müdürlük hâline getirilmiştir. Daha sonraları ise bütün işleri ile ilğisi düşünülerek Reji'ye bağlanmış ve müteakiben İhhisarlar idaresinin ehemmiyeti ikinci plânda kalan meggalçeleri arasına sokulmuş bulunmaktadır.

Bize gelen KITAPLAR

★ Nermin Neftçi: «O Yakadan Bu Yakaya». Kerkük'te yapılan mahalli renkli röportajlar. 12 X 17 boyunda, 64 sayfa, 150 kuruş.

★ Uluğ Turan'ıoğlu: «Aşk ve Vatan Şiirleri». Damla Dergisi, Edirne adresinden temin olunur. 14 X 20 boyunda, 32 sayfa, 1 lira.

★ Mustafa Runyun: «Ankara Radyosundan Dinî, Ahlâkî Müsahabelerim». 14 X 20 boyunda, 96 sayfa, 1 lira.

Karadeniz Türkülerinde :

Alay Konusu

Yazan: İsmet Zeki EYÜBOĞLU

Herkesin kendine göre bir düşünce çevresi, dünya karşısında özel bir durumu vardır. Bu durum insanların bilgi derecelerine göre değişir; âlim ilme, filozof görüme, sanatçı yaratmalara, musikici sese dayanarak kendi özel dünyasını kurar.

Karınca kaderince bizim Karadeniz halkı da görüşlerini, dünya karşısındaki özel tavrını türkülerde dile getirir. Bir türküde yanar, birinde yakar, bir başkasında acır, acındırır, bir ötekinde söver durur. Fakat hiçbir zaman yapmacıklara, sanat inceliklerine, ukalâhlıklara kendini kaptırmaz. Alay mı edecek sözün erkekçesini, somutlaşmış bir düşünce bütünlüğü içinde ortaya koyar. Gülme zamanı gülme, ağlama zamanı ağlama türünün gerçek konusudur. Halk kızınca hemmen eli kulağa atıp bir türkü ile karşısında kinin hakkından gelir.

Bahçesinde lâhana
Yaprağı döndü yana
Sen türki söyleyen de
Ağzun döner bi yana

Gerçi lâhananın ağzıda öteye beriye döndüğünü biliriz amma ağzın lâhanalaştığını pek bilmeyiz.

Öte yandan delikanlı evlenecek çağa getir, aşnalar fişnalar, gizli kapaklı gönül işleri meydanı boş bulunca ya harman düzünde ya çeşme başında kavli karar bağlanır, bir de kızın babası duyup oğlanın görücülerini yüz geri edince köyde bakarsınız bir türkü dillere destan olur.

Bahçesinde domata
Al yap oni salata
Vermedi seni buban
Turşu yapsun kerata

Tabiî insandan, bilhassa kızdan turşu olmaz fakat denize düşenin yağmurdan korkusu olur mu bu sefer de:

Oy ne idun ne idun
Ufağ idun beyudun
Derler ki adam yenmez
Sen yeyilur şey idun

Buyurun dişlerinize, midenize güvenebilirseniz yiyin, Allah âfiyet versin. Yalnız bir de mide hazımsızlığına uğramak, yemeğe giderken yenmek korkusu da vardır. Biz sadece Afrika yamyamlarının insan yediğini duyduk meğer türkülerimizde güzelleri gö-

nül kazanında kaynatıp doyasıya yemek de varmış. Halkın mizahu, alayı hayatın gerçek bir yönünü belirtme bakımından önemlidir. Çünkü halkta mizah laf ola beri gele soyundan değildir. Hani eski şâirlerin o örümcek ağına çevrilmiş, tatsız tuzsuz mizah anlayışlarını halkta bulamayız.

Bir azacuk dar oldi
Kız entarenun eni
Adam adamı yese
Buban yerdî nenenî

İşte adamın adamı yemeyeceğinin isbatı da budur. Eğer erkekler kızları yeyeydi insanlar nasıl çoğalacaktı. Hele kız biraz insafsız ve sözünün eri olmayıp döneke olursa o zaman oğlanı:

Ayağında yemeni
Onlar yenidu yeni
Buldur sözunda idun
Bu yıl oldun ermeni

Demekten kim alıkoşabilir, elbette o da canının istediğini yapacak, akhna eseni oldum olası söyleyip geçecektir.

Türküde insan yalnız gülmez bâzan da insanın dilini damağında bırakacak kadar içli içli söylenir:

İpek peştembalunun
Yanına bak yanına
Buban etmek batturdi
İkimuzun kanına

İki yüreğin kanaya kanaya birbirinden ayrılmasının ne demek olduğunu ancak böyle işler başına gelenler bilir. Öyle ki insan ölüme bile râza olur:

Sevdaluk ede ede
Ališti canlarımız
İkimuzi bir vurun
Karışsun kanlarımız

Evet kanların karışması, canların kaynaşması visâle eremiyen bağı yanıkların biricik tesellisidir. Fakat gene de üzülmemeli insan oğlu dünyaya kazık çakmağa gelmedi ya işin sonunda bir ahret vardır, dünyada olmayan orada olur.

Oyle boyle dediler
Aldiler aklumuzi
Ahrete piraktiler
Bizum muradumuzi

Vay muradı ahrete bırakanların hâline vay!

Âşık Cevdet

Yazan: M. Halit BAYRI

Bugünkü genç şairlerimiz arasında eski saz şiirinin derinliğine inip usaresini tadanların, zevkine varanların ve hepimize aynı zevki bol bol tattırmak isteyenlerin biri de Âşık Cevdettir. Elimizde bulunan mahsulüne ilgi ile bakılacak olursa Âşık Cevdet, saz şiirine gönül vermiş, kalb bağlamış ve onu gerçekten benimseyerek bağrına basmış. Bununla da kalmayarak beslemeği, yeniden filizlendirmeye, kuvvetlendirmeye kendisi için bir borç, mutlaka ödenmesi gereken kutsal bir borç bilmıştır, denilebilir.

Âşık Cevdet, Ankara ilinin Kızılcahamam ilçesine bağlı Pazar bucağında doğmuştur. doğum tarihi 1929 dur, şu hâle göre şimdi hayatının yirmi yedinci yılını doldurmuş demektir. Âşık Cevdet'in Ankarada vâzilik etmekle olan babasının adı Halil, annesinin adı da Hatice'dir. Şairin soyadı Aslangözüdür.

Âşık Cevdet, çocukluğunu köyde ve kırlarda geçirmiş, ilk tahsilini de köy okulunda bitirmiştir. Ondan sonra orta okulu Ankarada, lise tahsilini İstanbulda Haydarpaşa Lisesinde tamamlayan şair, şimdi Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencilerindedir. Âşık Cevdet, Haydarpaşa Lisesinden mezun olduğu zaman duygularını şu manzumeyle ifadeye çalışmıştır:

Benim taştan litem sanki şadırvan,
Her köşesinden ruha fıskırır irfan.
Kana kana içtim üç yıl durmadan,
Çoşmuşum, kendimden geçer gibiyim.
Hocalardan feyiz aldık, gideriz,
Hem ağladık, hem de güldük gideriz,
İlmin kıymetini bildik, gideriz,
Ummana yelkeni açar gibiyim.

Bize örnek oldu Örnekol'umuz,
Kemâllerin yolu bizim yolumuz,
Öğüsün bizlerle Anadolumuz,
Ben bile bir ışık saçar gibiyim.
Şu gördüğün bayan, şu gördüğün bay,
Bayrağında biri yıldız, biri ay,
Biri ev kadını, biri genç subay,
Subayım, düşmanı biçer gibiyim.

Zarfı hasret pulu ile pullayın,
Selâmıma karşı selâm yollayın,
Dostlarım şimdiden mendil sallayın,
Ben de bir diyara uçar gibiyim.
Âşık Cevdet der ki: Destan yazarım,
Güzeli çirkinden üstün yazarım,

Yârimin adını Vatan yazarım
Ben asıl dilberi seçer gibiyim.

Âşık Cevdet, annesiyle birlikte gittiği köy düğünlerinin çocuk muhayyalesinde bıraktığı renkli ve cana yakın hatıraları bir türlü unutamamış, bugün göğsünde teneffüs eden tabiat sevgisi de çocukluğunda belirmeğe başlamıştır. Bunun gibi şiir yazmak hevesini ve ihtiyacını da Âşık Cevdet, daha ilk okul sıralarında iken hissetmiş, köylere gelen kitap satıcılarından almak fırsatını bulduğu Keleş ile Aslı, Şah Sanem, Âşık Garip gibi hikâyeleri okudukça coşmuş, coştukça okumuştur. Bu hikâyelerin tesiri altında kaleminden mısralar damlamağa başlayan genç şairin şiiri, gittikçe Âşık tarzının mestedici güzelliği ile gönülleri büyüleyen bir beste olmak temâyülünü göstermiştir.

Âşık Cevdet, şimdi galiba ve yalınzır. Bu sebeple içinde ve etrafında daima acı bir boşluk, ağlatıcı bir öksüzlük havası sezen şair, hayalinde gizip süslediği «Yâr» ile hemdem olmak ihtirasıyla durmadan yamakta, fakat aradığını, özlediğini hemen bulamaktan doğan bir ızdırpla şu mısraları sık sık tekrarlamaktadır:

Âşık gönlüm sana bir yâr bulmalı,
Gözü gece, göğsü seher misâli,
Sevda kitabından mühlhem olmalı,
Konuşurken verdiği her misâli.
Kızlar daldan dala konan serçedir,
Ben ressamım, kirpiklerim fırçadır,
Bir yâr görüyorum tam üç gecedir,
Herbir beni bir mücevher misâli.
Şimdiki güzeller bilmez kıymeti,
Âşık değil midir yâr'ın ziyetini,
Kimse aramıyor Âşık Cevdeti,
Yollara düşmüşüm cevher misâli.

Âşık Cevdet ciddi ve coşkun bir millî yetçi ve yurtseverdir; onun «Koredeki Mehmetçiğe Sesleniş» adıyla nesretmiş olduğu aşağıdaki manzumesini okuyanların buna hemen inanmakta güçlük çekmeyeceklerinden tamamıyla eminiz:

Mevlânın aşkıma öldür kâfiri,
Sen dininden aldın fermanı Mehmet!
Seni anlatamaz yiğit tâbiri.
Dünya bulsun sana unvanı Mehmet!
Kükrevişin her kitaya duvulur,
Şânın ülkeleri aşmış, yayılır,

İstanbul' da

DOĞUM VE ÇOCUKLA İLGİLİ ADETLER VE İNANMALAR

Yazan: Kadriye İLGAZ

(Bu yazının I. kısmı, Temmuz 1956 tarihli 84 üncü sayımızın 1338 ve 1339 uncu sayfalarında çıkmıştır.)

Lohusa hamamı:

Doğumdan sonra lohusa kırk gün sokağa çıkarılmaz. Doğumun kırkinci günü lohusa sokağa çıkarılarak hamama götürülür. Buna «Kırk hamamı» denir. Kırk hamamına lohusanın yakınları ve dostları da çağırılır. O gün hamamda âdeta bir eğlence tertip edilir.

Kırk hamamına götürülen lohusa, önce hususî bir soyunma odasına alınır. Bu sırada saz çalınır, çengiller oynar. Lohusa ve doğan çocuk soyunduktan sonra, ebe kadın çocuğu kucakına alır, yakınlarından iki kadın da lohusanın koltuklarına girerler. Lohusa, ayaklarına sedefli nalın giyer, arkasına ipekli ve işlemeli havlular alır. Çocuk kucakında olduğu halde ebe kadın önde, lohusa arkada, yavaş yavaş yürürler, halvete girerler.

Halvette lohusa biraz dinlenir, sonra yakanır, bu sırada çocuk da ebe tarafından yakanır. Yakanma işi bitirilince tekrar çocuk kucakında olduğu halde ebe kadın önde, lohusa arkada yavaş yavaş yürürler, halvetten

Sana göre düğün yeri sayılır,
Girdiğin her savaş meydanı Mehmet!
Savaşmakla artar Türklerin ünü,
Allahsız düşmana sapla süngünü,
Bir gün söndürürsün kızıl yangını,
Türklüğün şahlanan ummanı Mehmet!

Ey cesur evlâdı büyük Atanın,
Ey iftihar madalyası Vatanın,
Düşman mı dayanır coşunca kanın,
Değil mi ki bu kan Türk kanı Mehmet!

Şiirleri henüz toplu bir halde neşredilmediği için görüp okuyabildiğimiz manzumelerin sayısı pek az olan Âşık Cevdet'in eserlerindeki mânevî olgunluk, maddî küçük aksaklıkların üzerinde durmağa imkân bırakmamaktadır. O cihetle zâten önemi az ve kısa bir zamanda şairin de dikkatini çekmesi ihtimali kuvvetli olan bu aksaklıklardan burada hiç bahsetmiyeceğiz. Yalnız mutlaka belirtmek istediğimiz bir nokta var ki o da, şairden daha çok mahsul beklemekte olduğumuzdur.

19/12/1956

çıkıp soyunma odasına gelirler.

Kırk hamamına sabahleyin gidilmişse, öğleyin davetlilere yemek ve yemiş ikram olunur. Hamama öğleden sonra gidilmişse, davetlilere yemek verilmez, fakat bunun yerine yemiş ve şurup ikram edilerek ağırlanır. Kırk hamamından çıkılırken hamamda hizmet edenlere bahşiş verilir, hususiyile lohusa yıkayan hamamcıya verilen bahşiş fazlacadır.

Kırk hamamında doğan çocuğu kırklaşmak âdeti de vardır. Bunun için kaplumbağa kabuğunun içine miras kalmış altın koyarlar. Kaplumbağa kabuğunu altınla beraber kırk bir kere suya batırırlar, sonra kabuğun içindeki suyu çocuğun başından dökerler. Hamam tasını yüzü üstüne yere kapatarak çocuğu oturturlar, su kaçmış olmasın diye kulağını emerler, tütsülerler.

Diş buğdayı:

Yakınlar ve komşular çağırılır, büyük bir sofrâ kurulur. Sofranın üzerine ayna, makas, Kur'anı Kerim, bıçak, ekmeğe para konulur. Çocuk annesinin kucakında olduğu halde sofranın başına getirilir. Çocuk, sofranın üzerinde bulunan şeylerden bıçağı tutarsa haylaz, Kur'anı Kerimi tutarsa hafız, makası tutarsa terzi, parayı tutarsa zengin, aynayı tutarsa gösterişe ve süse düşkün, ekmeği tutarsa kısmeti bol olacak denilir.

Bir miktar buğday çocuğun başı üzerine dökülür, omuzunda kalan buğdaylar ipe dizilir. Buğdaylar nasıl dökülüyorsa çocuğun dişleri de öyle çabuk çıksın denir. Sonra buğdaylar bir tepsiye konur, arasına para atılır. Sonra buğday tepsiyi sofranın üzerine konulur, davetlilerden kimin önünde para bulursa, o kimse çocuğa bir kat elbise yapmak zorundadır.

Ad verme:

Doğumundan itibaren üç gün içinde çocuğa ad vermek İstanbulda âdettir. Bunun için evin en yaşlısı veya mahallece hürmet edilen bir zat çocuğu elleri üzerine alarak kibleye karşı döner. Çocuğun sağ kulağına ezan okur, sol kulağına kamet getirir. Ondan sonra verilecek adı çocuğun sağ kulağına üç defa söyler. Bu suretle çocuğa ad ver-

rılmış olur.

Çocuk doğduktan sonra kırk gün içinde ağ zından salya akmaması için hiç kimseye öp-türülmez. Salyalı çocuğun salyası kesilsin di-ye bir zenciye ağzından öptürülür.

Çocuğun daha önce doğmuş kardeşleri varsa, bunların yeni doğan çocuğu kıskan-mamaları için. «Bak yavrum, ebe hanım si-ze oyuncak getirdi» denilerek doğan çocuğun kundağı arasına saklanmış oyuncaklar çık-a-rılarak kendilerine verilir.

Yürümeyen çocuklar:

Tuzlu su veya ceviz suyu banyosu ya-pılır.

Çocuğun mafsallarına yumurta akı sü-rülür.

Çocuk iki ayağına ip bağlanarak oturtu-lur. «Çocuğun kösteğini kestim» denilerek ip ortasından kesilir.

Konuşamıyan çocuklar:

Konuşamıyan çocuklara Muharrem ayın-da aşure/kâsesiyle su içirilir.

Bir miktar kara üzüm Cuma salâsı ve-rilirken müezzîn tarafından minarede dolaş-tırılarak çocuğa yedirilir.

Hasta çocuklar:

Çocuğun gömleği Cuma salâsı verilirken müezzîn tarafından minarede dolaştırılır, son-ra bu gömlek çocuğa giydirilir.

Uyuması için çocuğa kaynatılmış hashaş suyu içirilir.

Çocuk iyi huylu olsun diye ilk defa iyi tanımış bir kimseye öptürülür.

Yeni doğan çocuğun yüzüne mavi yeme-ni örtülür.

Lohusa yatağının ayak ucuna henüz me-medem kesilmemiş çocuk oturtulmaz.

Çocuk sarılığa tutulmasın diye kundağı üzerine sarı yemeni örtülür, yahut çocuğun gömleği sarı ipekle işlenir.

Çocuk denize ilk defa çıktığı zaman de-nize para, tuz, ekmek, şeker atmak âdeti vardır.

Kucakta uyuyan çocuğu bir odaya sokar-ken mutlaka ayak tarafından sokarlar.

Hırsız olmasın diye çocuk pencereden dışarı verilmez.

Çocuğun görünen bir tarafına, hususiyile takkesine veya omuzuna yedi çörek otu, yedi özerlik, şap, mavi boncuk, kırmızı kurdela ile asılır. Bu suretle çocuk nazardan korunmuş olur.

Yıkanan çocuk bezleri, üstünde cin ve

peri gibi görünmez yaratıklar gezer, çocuk değişir diye gece bahçede bırakılmaz. Yık-a-nan çocuk bezlerinin kirlî suyu çocuğu cin ve peri gibi görünmez yaratıkların kötülükle-rinden korumak maksadıyla mutlaka helâya dökülür, başka yere dökülmez.

Çocuk bezlerinin yıkandığı yer, doğum-dan itibaren yedi gün, yedi gece tütsülenir.

Lohusaya götürülen hediyeler.

Lohusaya yakınları ve dostları tarafın-dan götürülen hediyeler şunlar olabilir: Ana-sonlu gevrek, şeker, altın, maşallah, gümüş kupa, çingırak, kemiğ halka, elbiselek kumaş; vazo, çay takımı, yemeni, mendil ve bunlara benzeyen eşya.

Ad değiştirme:

Sinirli, çok ağlayan, huysuzluk eden ço-cuklar için «adını kaldıramadı», yahut «adı ağır geldi» denilerek bu gibilere verilen adlar değiştirilir.

Çocuğun hareketlerinden çıkarılan mânâlar:

Çocuk iki bacağı arasından bakarsa eve misafir geleceği söylenir.

Çocuk yüzükoyun kapıya doğru giderse evden yolcu çıkacak demektir.

Çocuk yüzükoyun kapıdan içeriye girer-se eve yolcu gelecek denilir.

Çocuk altı aylık olduğu zaman babasının bütün ufak parası bir keseye konulur, çocu-ğun eli bu keseye sokulur, sonra turnakları kesilir, çocuğun keseden alacağı para kend-sine aittir.

Beşik töreni;

Kırk hamamından sonra annesi çocuğa beşik hediye eder, çocuk bu beşiğe törenle yatırılır. Beşik töreni, çocuğa annesi tarafın-dan meme verildikten sonra onu dua ile beşi-ğe yatırmaktan ibarettir. Beşiğin üzerine na-zarlık takılır.

Akika kurbanı:

Doğumundan itibaren bir yaşına gelince-ye kadar hal ve vakti müsait olanlar çocuk-ları için kurban keserler. Çocuk erkek ise iki, kız ise bir kurban kesilir. Buna «Akika kurbanı» derler. Kesilen kurbanların hiç bir parçası evde bırakılmaz, tanıdıklara ve ya-kınlarına dağıtılır.

Göbek kesmek ve göbek adı:

Çocuk doğar doğmaz göbeği kesilir. Gö-beğin kesilen parçası mutlaka ev içinde bir yere gömülür. Aksi takdirde çocukta ev ve aile sevgisi olmayacağı sanılır.

Derlemeler :

KIRŞEHİR VE HİTERLANDINDA SÖYLENEN

Atasözleri

— I —

Tophyan: Semsî YASTIMAN

A

- Allah isterse bir kişinin işini, mermere ge-çirir dışını.
- İstemezse bir kişinin işini, muhallebi yer-ken kırar dışını.
- Açma sırrını dostuna.
- Dostun dostu vardır, o da söyler dostuna.
- Acı söz tatlıdır, tatlı söz acı.
- Asma sakal, takma bıyık.
- Ay ramazan, gün cuma, öğle oldu, hâlâ camiin kapısı açılmadı.
- Atılan ok geriye dönmez.
- Anadan deliye muska neylesin?
- Asılmağa giden adama pabuç ismarlıyor.
- Akça bulmuş da bohça bulamamış.
- Açlıkla tokluğun arası bir bazlama imiş.
- Allahın deli kula ihtiyacı mı var?
- Ağaç ne kadar meyve verse, dalı o kadar yere eğilir.
- At elin, torba emanet, kuskun başkasının, çul rehlin.
- Arabanın ön tekerleri nereye giderse, arka tekerleri de oraya gider...
- Alıcı kuş lokmasını serçe yutamaz.
- Ardeş kadı, kavak müftü.
- Allahla işini uydur, camiden kilim çal.
- Aldığın abdest, ürküttüğün kurbağayı de-ğ-meli.
- Ayının kırk türküsü varmış, kırkı da elma

Ebe göbeğini keserken çocuğa bir ad ko-yar, bu adlar çok kere Mehmet, Ebubekir, Ömer, Osman, Ali, Hasan; Hüseyin gibi din ulularının adlarından biri olur. Bu ada, çok kere «Göbek adı» derler.

Süt anne:

Lohusa hastalanır, yahut sütü az olursa çocuk için süt anne, yahut sütnine temin olu-nur. Çocuğa süt verecek olan süt anne ev-velâ hekime muayene ettirilir, sıhhati tam ve sütü temiz olduğu anlaşıldıktan sonra süt annealığe kabul edilir. Süt anneye evde, bir oda verilir, bu oda çocuğun asil annesinin yattığı odaya bitişik olur. İki oda arasında orta kapı olması şarttır. Bu kapı vasıtasıyla süt ninenin gece çocukla teması kolaylaşır.

- armut üzerineymiş.
- Ark altından su bağışhyor.
- Araba ile tavşan avlanmaz.

B

- Büyük lokma yut, küçük söz söyle.
- Bal içerde, arı dışarda.
- Bir koyundan iki post çıkmaz.
- Bak zamana zamana, karga vurdu şahana.
- Eşşekler arpadan bıktı, küheylân hasret samana.
- Bu dünya kırk kulplu kazan, bir ucundan tut sen de kazan.
- Bak hayırsız hastaya, yatağı bırakıp sıçar yastağa.
- Bu soğukta çaydan geçilir mi?
- Böyle dost varken, düşmana ne hâcet?
- Benim gönlüm öküz ile danada, senin gön-lün rastık ile kınada.
- Böyle paçadan böyle su çıkar.
- Böyle kuşun böyle kuyruğu olur.
- Bu sis elbet dağılır.
- Beygirler tepişir, arada merkepler ölür.
- Boş duracağına, komşunun tavuğunu taş-lasın.
- Beylik bağdan koruk yiyen köpeğe, döve döve pekmez sıgırtırlarmış.
- Bindığı atın nalını söker.
- Bakma kişinin kusruna, bilse iyisini söyler.
- Bir iki besmele ile kaçacak şeytanlardan de-ğil.

— C —

- Cin olmadan adam çarpayım deme.
- Cemaat imamı tanır.

— Ç —

- Çağırılan yere erinme, çağırılmıyan yere görünme!
- Çay taşının yanında çay taşı, say taşının yanında say taşı.
- Çok temiz adamdır. Doğunca bir kere ebe, ölünce bir kere imam yıkasın kâfi diyor.
- Çingıraklı deve kaybolmaz.

— D —

- Doğruyan bilmez, yiyen bilir.
- Deveye binmiş, deve nerde diyor.

1483

Bozkır'da

Yazan: Ahmet PETEKÇİ

Türkler, gerek İslâmiyetten evvelki âdet, an'aneleri, gerek İslâmiyeti kabul ettikten sonra İslâm ümdelerini birbirleriyle bağdaştırılmış ve birbirinden ayrılmayan bir bütün olarak yaşatmıştır.

İşte bunlardan bir tanesi de «ay» üzerindeki düşünceleridir. Türkler, İslâmiyeti kabul etmezden evvel, Orta Asyada yaşarken birçok adlarının sonuna «ay» ismini getirerek birleşik bir isim meydana getirirlerdi. İslâmiyeti kabul ettikleri zaman, ay üzerinde ki düşünceleri daha kutsal ve ulvî bir şekil aldı. Bilhassa Hazreti Muhammet'in gösterdiği ay mucizesi, Türklerin ve diğer Müslüman kavimlerin hayatında büyük bir rol oynamaya başladı. Ondan yardım ummaya başladılar.

Yeni ay zamanında, ayın parlaklığının

- Dün gördü, gün gördü.
- Devlet gemilerinde oğlum Hasan ara da bul!
- Deve ne halda, deveci ne hayâlda?
- Dana kaçtı, örme de kaçtı.
- Denizdeki balık olmaz pazarlık.
- Düven süren öküzün ağzı boş durmaz.
- Deveci ile konuşan, kapısını büyük açar.
- Dışarı kar, içeri dar.
- Dövdün, sövdün, azarlaman ne ojuyor?
- Dağlar kışını, herkes işini bilir.
- Dügünde zurna, hamanda kurna beğenmez.
- Demsiz derviş, imansız sofuya benzer imiş.
- Deveyi güden, ağuyu yudan bilir.
- Dügündeki samsuk, yumruktan sayılmaz.
- Deveden büyük fil var.
- Duayı bız yapalım, yağmur Erciyes'e yağsın.
- Doğmadan çocuğa kaftan biçilmez.
- Dilsiz de olsa, kâmil belli olur.
- Dabbak mısın, it bokuna muhtaçsın.
- Deven büyük olsun da yük taşımazsa taşımazsın.
- D...ediği eşeğin boynuna torba takmaz!

— E —

— Eli ile cebinin arası bir senelik yol.

sıhrine kapılan halk:

Ay gördüm Allah
Amentü billâh
Nuru gözüme
Şevki yüzüme
Hep günahlarım
Kâfir kızına.

Diyerek günahlarının af edilmesi ve gözüünün nurlanmasını yüzünün aydınlanmasını dilerler.

Kadınlar arasındaki inanışlara göre mayasıl kengi ismi verilen bazı romatizma ve emsâli hastalıklar yeni ve eski ay zamanında artar veya azalır.

Ay yeni görüldüğü zaman hastalık artarsa, o ay iyi sayılmaz. Hastalık hafiflerse, iyi sayılır.

- Erimiş dirseği, kurumuş kursağı kalmış.
- Eşek olalı bir ot yesin de görsün.
- Ele si...ır, bize öptürmez.
- Evinde var bir abası, gündüz oğlu giyer, gece babası.
- El oğlu, yel verir de yem vermez.
- Eğilen dal kırılmaz.
- Eşeğe rakı içirmişler, çulunu bahşiş vermiş.
- Evlât yetir, aklını yitir.

— F —

- Fıkaranın eteğine kavurga koymuşlar da gü...m yandı demiş.
- Fare kendi deliğine sığmadığı gibi, kuyruğuna bir de kabak bağlarmış.
- Fıkara bir tek olsa da badem içi ile beslese.

— G —

- Gözlüye gizli olmaz.
- Gereği, gerekmezken al.
- Gökte düğün var demişler, kadınlar hemen: Hani merdiven? demişler...
- G...ıslanmayınca balık tutulmaz.
- Güttüğü üç davar, ışığı dağları tutar.
- Görene, köre ne?
- Gönülsüz iti kurda savsan, uluya uluya kurt getirir.

(Devamı var)

Halk Bilmeceleri

Derliyen Deniz BALCIOĞLU

- 1 — Uzun uzun organlar
Ucu benim elimde
Bir ağacı oymuşlar
İçine name koymuşlar
Yanılmış yalan söylemiş
Kulağını burmuşlar. (Ud)
- 2 — Karanlık saraydan bir kadın çıkar
Beş halayık karşılar
Al ele vur yere
Allah belâsını vere. (Sümük)
- 3 — Dağdan gelir tatarına
Ben onu tutarına
Kısıklıla kıştırına
Baskıçla bastırına (Bit)
- 4 — Bir kuru kafa attım rafa
Yemesi tatlı maymun suratlı
(Hindistan cevizi)
- 5 — Karadır katran gibi
Ziplar pehlivan gibi (Pire)
- 6 — Yedi delikli tokmak
Bunu bilmeyen ahmak (Baş)
- 7 — Ufacık boylu kadife donlu (Patlıcan)
- 8 — Bir ufacık fıçık
İç i dolu tursucuk (Limon)
- 9 — Sarıdır safran gibi
Okunur Kur'an gibi (Altın)
- 10 — Etten kantar
Altın tartar (Kulak ve kipe)
- 11 — Hanım uyandı
Cama dayandı
Cam kırıldı
Kana boyandı (Nar)
- 12 — Allah yapar yapısını
Bıçak açar kapısını (Karpuz)
- 13 — İm'idi m'imidi
Yatsıdan sonra gelen kimidi (Uyku)
- 14 — Karadağa kar yağdı
Değirmenim kör oldu
Ayağım iki iken üç oldu (İhtiyarlık)
- 15 — Yer altında kazan kaynar (Karnıca)
- 16 — Şak şak eder şaki yok
Şaki benim elimde
Türlü türlü çiçek biter
Kökü benim elimde (Hah)
- 17 — Kay ala kaytan ala
Kaygıya batan ala
Seksen ayak kırk boynuz
Bu ne ola...
Olmayan kotan ola (Sapan)
- 18 — Ay angutlar angutlar

- 19 — Üçü üçler çağdır (Bahar)
Üçü cennet bağdır (Yaz)
Üçü derer düşürür (Sembahar)
Üçü vurur dağıtır (Kıs)
- 20 — Atım atana
Değdi kotana
Suda balğa
Düzde ceylâna (Yıldırım)
- 21 — Nedir nedir nefeste
Zincirinden kafeste
Ne yeredir ne gökte
Bir Allahın elinde (Ejderha)
- 22 — Çat çata Naci
Pat patanaci
Kırmızı lâle
Kılaptan ağacı (Gergef)
- 23 — Mesel mesel meldil (Mendil) keser
Dil atar damak keser (Makas)
- 24 — Fakir atar
Zengin cebine kor
(Mendil ve muhtevası)
- 25 — Dağdan gelir hor hor
Tepeciği mor mor
Sekkül sükkül ayağı var
Seksenlik dayığı var (Çadar)
- 26 — Bit gibi burnu var
Kocaman karnı var (Nohut)
- 27 — Dışı yeşil içi kırmızı
Al balalar yansıra
Ufak ufak balalar
Akıllılar arayalar bulalar
Akılsızlar mat olalar kalalar (Karpuz)
- 28 — Çarşıdan aldım bir tane
Eve getirdim bin tane (Nar)
- 29 — Çıncınlı hamam
Kubbesi tamam
Bir kız aldım babası imam (Saat)
- 30 — Bu derede öten nedir
Yüğürlüp biten nedir
Lâle sana derim
Tohumuz biten nedir (Mantar)
- 32 — Mesel mesel meniki
Oğlu uşağı oniki
Beni gördü ağladı
Boğçasını bağladı (Tavuk ve civcivler)
- 33 — E'de hanım atlandı
Etekleri katlandı (Lâhana)

- 34 — Arap atlandı Keçe katlandı
Kum bulandı
Kubruk dolandı (Tencere ile çorba)
- 35 — Bir kutu şeker dünyayı eker (Güneş)
- 36 — Fındı firek göğe direk (Tütün)
- 37 — Nere gidiyorsun eğri büğrü
Sene (sana) ne var tepesi delik
(Tütün ve baca)
- 38 — Bizde bir dudu var
Eğri büğrü budu var
Yazın gelir kışın gider (Çalkırge)
- 39 — Eleş (Aleml) bezer
Kendisi cılbah (çıplak) gezer (İğne)
- 40 — Dam üstünde daylak oynar (Dolu)
(Daylak bir nevi çocuk oyunudur)
- 41 — Ermendi mermendi
Kız duvara tırmandı
Oğlan sudan gelmemiş
Kız duvardan inmedi (Açacakla kâğıt)
- 42 — Minarenden attım kırılmadı
Suya attım kırıldı (Sigara kâğıdı)
- 43 — Hep içine mep içine
Derle topla tep içine (Kulak)
- 44 — Lamba düştü İS yaptı
Tabak düştü TAN yaptı
Annem geldi BUL dedi (İstanbul)
- 45 — Tasa bastım terege çıktım (At eğeri)
(Terek evlerde kapların konduğu raf)
- 46 — Suya koysam paslanmaz
Etini kessem seslenmez (Ölü)
- 47 — Keser sapı kendi yapı
Bir ağacın beş budacı (El)
- 48 — Dağı var Yaylası yok
Ovası var Otu yok
Tepesi var Ormanı yok (Dentz)
- 49 — Ah efendim vah efendim
Lâle sümbül fil efendim
Fildir benim fil bedenim
Sakine sakın yaklaşma yakın
Üryan olursun, püryan olursun
Dağlara düşer pişman olursun
Üç bölük dilber âlemler ürker
Gönderin o dilberi acısın halime (Aşk)
- 50 — Çıktım su ağacın başına
Mail oldum makasına
Penbe şalvar glyinmiş
Ağzını açmış merhaba (Gül)
- 51 — Gel benim kır atım
Göğsünde sur atım
Akşam olur kışnemez
Arpa saman istemez (Vapur)
- 52 — Ağaclar yeşillenir
Yerler çimenlenir
- Her güzelden bir şeftali alsam
Yüreğim tazelenir (S'vrlsinek)
- 53 — Bir kuşum var kahve rengi
Kahvelerde çalar çengi
Dur kuşumun keyfi olsun
Hanımlardan alsın vergi (Pire)
- 54 — Ufacık mezar
Dünyayı gezer (Ayakkabı)
- 55 — Dağda dalaman
Suda Süleyman
Askeri yeşil
Kendi alaman (Kızılak)
- 56 — Sıra sıra develer
Birbirini geveler (K'nem'it)
- 57 — Yer altın altın tas
Birini kaldır birini baş
Amucam oğlu rakkas (Çiğdem)
- 58 — Alemi doyurur
Kendi aç kalır (Et makinesi)
- 59 — Dağda takılı (Tüfek)
Suda bıkılı (Balık)
Arşın ayaklı (Ceylan)
Mahiede kızır (Köpek)
Çarşıda batman (Karpuz)
- 60 — Enestedir eneste
Altın inci kafeste
Hangi meyvenin çiğdi
En üste (Dut)
- 61 — Etsiz ayaksız
Kuyu eşir (Yağmur)
- 62 — İnce imeni
İncitme beni
Çıktım çardağa
İndirtme beni (Pir'ing)
- 63 — Biz bizidik
Otuziki kız idik
Ezildik büzüldük
Bir sıraya dizildik (Diş)
- 64 — Sildim süpürdüm
Hutu geldi oturdu (Süpürge)
- 65 — Aşağı inerken kırır güler
Yukarı çıkarken sıpr sıpr ağlar
(Kuyu kovası)
- 66 — Öteden beri hoho Kuyruğu tonbul ho
Eğilir su içmeğe Geçirir ho ho (An)
- 67 — Gider leyla
Gelir leyla
Tek ayak üstünde
Meliha (Kapa)
- 68 — Kat kat kadayıf (Makara)
Bizim hanım çok zayıf
Zayıflık söyle dursun
Gözünün teki kayıp (İğne)

Masal :

Deli Kardeş

Yazan: Ayhan BAŞDAL

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kaşbur saman içinde bir memlekette üç kardeş varmış. Olur ya dünya bu, her hangi bir memlekette, her hangi bir şehirde veyahut kasabada, hattâ her hangi bir köyde üç kardeş olmaz mı? Fakat bizim bahsettiğimiz üç kardeş başka üç kardeşe benzer. Çünkü bu üç kardeşten ikisinin aklı başında, fakat birisi deli imiş. Deli kardeş her gün sabahleyin yattıkları yerden çıkar, sokaklarda dolaşır, akşama kadar dilerir, akıllı kardeşlerinin yiyeceğini, içeceğini, giyeceğini temin eder, hasılı onlara çok güzel bakarmış. Dilenen deli kardeş bir gün akıllı kardeşlerine şöyle demiş:

— Yahu, her gün sabahtan akşama kadar sokak sokak dolaşıyor, dileniyorum, bu suretle sizin yiyeceğinizi, içeceğinizi, giyeceğinizi, yakacağınızı temin ediyorum. Akşam olunca yorgun argın dönüyorum. Benim ne eziyet ettiğimi, nelere katlandığımı hiç aklınıza getirmiyorsunuz, amma doğrusunu isterseniz ben pek yorgunum, hasta denilecek kadar yorgunum, ne olur, bir gün de ben evde kalayım, biraz dinleneyim, siz gidip dilerin.

Bu sözler karşısında akıllı kardeşler donakalmışlar, deli kardeşlerini haklı bularak bir şey söyleyememişler, zaten ne demeye hakları olacak ki? Neyse deli kardeşlerinin imalı, serzenişli sözleri karşısında cevap bulamayınca akıllı kardeşler:

— Peki demişler, bugün sen evde kal, biz gidip dilenelim; amma ineklere, tavuklara bakacaksın, yemekleri pişireceksin, kapağı kollayacaksın.

Deli kardeş, akıllı kardeşlerinin dediklerine razı olmuş, ötekiler de çıkıp dilenmeğe gitmişler. Derken efendime söyleyeyim, akıllı kardeşleri sokağa çıkınca, deli kardeş önce tavuklara su vermek istemiş. Bahçeye çıkmış, tavukların suluğuna su doldurmuş. Tavuklar da suluğun başına toplanarak su içmeğe başlamışlar. Fakat tavuklar su içerken iki üç yudumda bir başlarını göğe doğru kaldırırılar. Tavukların bu hareketleri yaradılışlarının icabı olduğu halde, deli kardeş tavukların su içerken başlarını göğe doğru kaldırdıklarını görünce hiddetlenmiş:

— Vay, demiş, ben onlara su veriyorum, iyilik ediyorum, halbuki onlar göğe baş kaldırıp bana beddua ediyorlar.

Deli kardeşin hiddeti gittikçe artmış, tutmuş tavukları, birer birer başlarını koparıp bir tarafa atmış.

Tavuklarla bu suretle hesap gördükten, onların işini tamamladıktan sonra deli kardeş ineklerin ahırına gitmiş. Onların da otlarını, sularını vermiş. Ahır temizlemek sevdiğine düşerek evde ne kadar zeytinyağı varsa getirip ineklerin altına dökmüş; göya böylece ahırda temizlik yapmış. Ondan sonra kardeşlerini beklemeye başlamış.

Deli kardeş, akıllı kardeşlerinin geldiklerini görünce evin kapısını yerinden çıkarmış, arkasına yüklenip bir ağaca çıkmış. Bir de bakmış ki çıktığı ağacın altına dört hırsız gelip oturmuşlar. Öteden beriden çaldıkları, şundan bundan aşırıkları eşya ile paralarını paylaşmağa başlamışlar. Deli kardeş hal ve vaziyeti anlayınca:

— Durun demiş, şimdi ben size gösteririm. Ne olduğunuzu pek çabuk anlarsınız.

Bunları söyleyip deli kardeş, ağacın üzerinden hırsızların başına işemiş. Hırsızlar, zaten korku ve halecan içinde olduklarından ağacın üzerinde bir bulduğunu ve kendilerinin üzerine işediğini fark etmemişler, bilâkis yağmur yağmağa başladı sanmışlar. Deli kardeş işemekle meseleyi halledemediğini düşünür, başlar ağacın küçük dallarını koparıp hırsızların üzerine atmağa. Bu defa hırsızlar korkar, ağaç başlarına yıkılıyor zannederek sıvıymayı düşünürlerken, deli kardeş sırtından kapıyı, ağaçtan aşağı fırlatır.

Hırsızlar korku içinde kaçarlar, çaldıkları şeyleri ve paralarını orada bırakarak oradan uzaklaşırlar. Deli kardeş ağaçtan aşağıya iner, hırsızların bıraktıkları eşyayı ve paraları toplar, o sırada akıllı kardeşleri de oraya gelirler. Hırsızlardan kalan eşyayı, parayı üç kardeş aralarında taksim ederler. Her birinin cepleri şişer, kalbleri ağır, hem deli kardeş hem de deli kardeşleri sayesinde akıllı kardeşler zengin olurlar, rahata kavuşur, refah içinde yaşamağa koyulurlar. Onlar ermiş muradına, biz çıkalm, kerevetine.